

LIVIU MALIȚA

**CENZURA
PE ÎNȚELESUL
CENZURAȚILOR**

Tracus Arte

2016

Cuprins

Cuvânt înainte / 9

Instituția cenzurii / 19

Cadrul legislativ / 22

Structura internă / 51

Relațiile cu alte instituții / 69

    Subordonarea politică / 70

    Subordonare administrativă / 84

Cenzorii / 128

Recrutare / 129

Instrucție / 137

Condiții de muncă. Norma / 149

Atmosfera de lucru / 162

Recompense și sancțiuni / 174

Morală civică și deontologie / 182

Cenzori și cenzori / 196

Metodologie / 214

I. Etapele cenzurii / 216

    Documentarea / 216

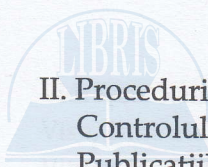
    Lectura / 226

    Referatul cenzorului / 238

    Supracontrolul / 247

    Referatele externe / 250

    Decizia / 261

II. Proceduri specifice / 267

Controlul tipăriturilor / 267

Publicațiile periodice / 271

Cartea / 276

Teatrul / 280

    Cenzura de text / 280

    Cenzura de spectacol. Vizionările / 288

Emisiunile TV / 307

Producția și difuzarea filmelor / 309

Expozițiile și târgurile / 312

III. Valabilitatea vizei / 313

Pacienții cenzurii / 317

Cenzura fără nume / 371

Addenda / 387

Indici / 400

Instituția cenzurii

Primul organism autonom specializat în cenzurarea publicațiilor periodice, a cărții, mai târziu, a tuturor formelor de artă și de cultură, precum și a informațiilor publice, din România comunistă a fost Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor (DGPT). Beneficiind de servicii specializate, instrumente și agenți proprii, aceasta, sub denumirea schimbată, din 1975, în Comitetul pentru Presă și Tipărituri (CPT), a continuat să exercite, în numele partidului comunist, controlul politic și ideologic pînă la desființarea sa, în 1977.

DGPT a apărut prin transformarea, cu menținerea atribuțiilor și structurilor, cf. Decretului 214 din 23 mai 1949, a Direcției pentru Presă și Tipărituri, departament al Ministerului Artelor și Informațiilor¹, în instituție independentă. Va

---

1. Însuși acest minister fusese înființat recent (Decretul 62/1948), prin unificarea Ministerului Artelor cu Ministerul Informațiilor. Cel din urmă era o creație comunistă și data din 1946, înlocuind vechiul Minister al Propagandei. Existența sa fusese contestată fără succes de către liberali, care îl considerau incompatibil cu democrația și „caracteristic unui regim totalitar” (v. Memoriul de protest înaintat guvernului de ministrul liberal Mihail Romniceanu la 28 februarie 1946. ANIC, fond: Președinția Consiliului de Miniștri - Stenograme (1944-1959), dosar nr. 2/1946, f. 169; Notă asupra Proiectului de lege pentru înființarea și organizarea Ministerului Informațiilor, în xxx, *Arhivele Securității*, II, Ed. Nemira, 2006, p. 45). Liliana Corobca (*op. cit.*, p. 59) arată că Cenzura s-ar fi înființat prin dezvoltarea vechiului Serviciu al Defascizării, organism specializat în epurarea cărților,

beneficia de prerogative exclusiviste, deținând o putere considerabilă și visând la mai multă.

Transferul de competențe dinspre Ministerul Artelor și Informațiilor spre un organism de cenzură autonom indică o adevărată mutație. Puterea comunistă proaspăt instalată devenise deja suficient de stăpână pe sine pentru a nu mai recurge la simulacre. Ea nu a ezitat să treacă de la o retorică autolegitimantă, care încerca să-și ascundă sub forme democratice arbitrarul ce stătea la baza cenzurii, exercitate anterior de unele departamente specializate de rang ministerial și organizații (pretins) profesionale, la metode directe. Din acest moment, regimul comunist din România se arată în formele sale nude și castratoare. Nu numai că, în toate textele oficiale, de uz intern, cu caracter secret, cuvântul „cenzură” apare în clar, dar ea își accentuează până la excluziune caracterul prohibitiv.

Crearea DGPT a reprezentat nu doar o nouă etapă în gestiunea puterii de către partidul comunist, ci și o nouă viziune, mai radicală, asupra fenomenului cenzurii. Vechiul control ministerial era grevat de o minimală decență, devenită acum inoportună. Din punct de vedere formal, el era axat pe „îndrumare” și „orientare”, cu scopul declarat de a imprima artei și culturii un caracter

---

activ după încetarea războiului: „Organizat în baza Tratatului de Pace, în scopul de a înlătura otrava tipărită de regimurile fasciste, Serviciul Controlul Cărții și-a lărgit treptat sfera de activitate, urmărind evoluția politică a țării și întărirea regimului de democrație populară, trecînd de la opera de defascizare propiuzisă la aceea de înlăturare a materialului răspîndit de putreda cultură burgheză...”. ANIC, Fond: CPT, *Dare de seamă* asupra Serviciului Controlul Cărții din 20 sept. 1950, Dosar 14/1950, f. 25.

„democratic” și „progresist”. Înființarea unui organism de cenzură specializat a înlăturat, însă, orice ambiguitate și a pus capăt firavelor tendințe de liberalism, până atunci, cel puțin parțial, tolerate. De acum, Cenzura va impune arbitrar canoanele rigide secretate de ideologia de partid și de exigențele propagandei, ambele fluctuante. Aceste norme vor fi aplicate cu o intransigență ce va atinge frecvent aberația.

1949 nu constituia, așadar, momentul unui început absolut, ci marca doar trecerea la etapa nouă a centralizării instituționale și autonomizării actului cenzurii. E un paradox curent faptul că pretinsul profesionalism invocat de către Putere drept scop al acestei decizii s-a realizat, în fapt, printr-o „de-profesionalizare”: scriitori și oameni de litere, implicați anterior în activități de cenzură, au fost substituiți de activiști de partid, lipsiți adesea de o instrucție minimală (unii nu absolviseră liceul), dar de o fidelitate partinică ireproșabilă. S-a dovedit că partidul comunist a reconfigurat cadrul general de manifestare a cenzurii pentru a-i întări caracterul represiv.

DGPT beneficia de o largă libertate de mișcare. Din punct de vedere formal, nu era subordonată decât Consiliului de Miniștri și Comitetului Central al PCR. Deciziile pe care le lua și le emitea în documente ce purtau sigla „secret” erau obligatorii pentru celelalte ministere, instituții centrale și locale de stat. Aproape trei decenii, DGPT/ CPT a acționat ca un comando al conducerii superioare de partid, al prim-secretarului său. Protejată de

legi speciale (ele însele inaccesibile publicului larg, cetățeanului) și organizată după reguli militare, dar preferând „clandestinitatea”, DGPT/ CPT a constituit, alături de Direcția Securității, unul dintre cele mai temute și disprețuite instrumente ale statului comunist. Întreaga sa activitate era un abuz, pe care îl comitea zi de zi, dar cu acte în regulă. Legile care o instituiau și protejau constituiau sursa de autolegitimare și de validare a unei activități altfel funciarmente ilegiteime într-un stat democrat, cum România Populară, ulterior Socialistă, se pretindea a fi.

Cadrul legislativ

Este unul prodigios. Pe de o parte, dorința regimului comunist de a asigura Cenzurii puteri discreționare a generat o legislație specifică. Pe de altă parte, fundamentarea actului cenzurii pe considerente mișcătoare și circumstanțiale, dictate de contextul politic intern și extern, dar și de bunul plac al activiștilor de partid sau al cenzorilor, au făcut necesare, în unele perioade, dese schimbări legislative. Excesul de reglementări avea drept scop compatibilizarea unor tendințe contradictorii: armonizarea necesității de fiabilitate a sistemului cu directiva de conservare a prerogativelor exacte și a controlului intern exagerat. Subiectivitatea criteriilor a devenit cu timpul atât de mare, încât aproape fiecare act de cenzură reclama promulgarea unui nou decret *ad hoc*. De fapt, prin reactualizarea ciclică a legislației, puterea comunistă

încerca să prevadă totul și să anticipeze orice defecțiune posibilă.

Istoria DGPT/ CPT atestă modulații în intensitatea cenzurii. Trei au fost momentele mai importante.

Etapa I: 1949-1954. Este o perioadă de bogată activitate legislativă, în care se pun bazele instituționale și se definește și redefinieste cadrul de funcționare a DGPT ca organism autonom, fiindu-i stabilite, prin ajustări succesive, atribuțiile și structura organizatorică.

Primul act legislativ, Decretul nr. 218, este simultan celui de înființare a DGPT, fiind emis tot la 23 mai 1949. Acesta va fi completat prin H.C.M. nr. 612 din 22 iunie 1949.¹ În cele două documente, atribuțiile DGPT sunt astfel formulate încât să orienteze interesul cenzurii prioritar spre sectoarele cele mai „populare”, respectiv cele care presupun o audiență largă. Era vorba, în principal, despre mijloacele clasice de informare în masă, de carte și de publicațiile periodice.

1. Întrucât aceste acte legislative priveau organizarea interioară și funcționarea instituției cenzurii, ele nu au avut caracter public, putând fi cunoscute doar de către angajații DGPT. Autoritatea acesteia va fi asigurată și întărită prin Decretul nr. 291 din 2 iulie 1949 al Marii Adunări Naționale pentru constatarea și sancționarea unor infracțiuni la Decretul nr. 218. El prevedea obligația pentru toate tipografiile și imprimeriile din România de a supune aprobării și controlului DGPT orice fel de tipărituri, destinate a fi răspândite în public sau pentru uz intern, și interzicea publicarea oricărei lucrări care nu a obținut «bun de imprimat» din partea DGPT. Pentru contravenienți sunt prevăzute sancțiuni draconice: amendă de la 25 000 la 1 milion de lei și închisoare corecțională de la 6 luni la 2 ani. În caz de recidivă, pedeapsa putea fi dublată. Prin același decret, DGPT este împuternicită să efectueze controale și să întocmească propuneri de trimitere în judecată, atunci când constată abateri.

I. Etapele cenzurii

Actul cenzurii urma un parcurs¹ prestabilit. El debuta, asemeni unui demers științific, cu o etapă de *documentare*.

1. Acest parcurs este refăcut aici pornind de la următoarele documente aflate Arhivele Naționale, Fondul CPT 2571: *Instrucțiuni privind activitatea Birourilor de Cenzură din provincie*, Dosar 17/1952, ff. 1-6; *Instrucțiuni cu privire la funcționarea delegaților DGPT*, Dosar 18/1952, ff. 1-5; Direcția Cărții, Serviciul Autorizare, *Regulament de funcționare* (16 II 1952), Dosar 18/1952, ff. 6-9; Direcția Cărții, Serviciul Control, *Regulament de funcționare*, Dosar 18/1952, ff. 19-14; Direcția Instructaj-Control, *Notă*, Dosar 30/1961; *Ordinul nr. 52/1963 privind simplificarea regimului de control DGPT*; Unitatea Artă, *Nomenclatorul răspunderilor pe funcții în cadrul Unității*, Dosar 69/1965, ff. 15-25; *Nota cu privire la sarcinile principale și atribuțiunile DGPT de pe lângă Consiliul de Miniștri*, Dosar 3/1966, ff. 93-104; *Minuta* (secretă) încheiată la data de 11 VII 1966 între Ionescu Gheorghe, director general adjunct al DGPT, și Niky Atanasiu, artist al poporului, prim secretar al Asociației Oamenilor de Artă din Instituțiile Teatrale și Muzicale (ATM) cu privire la introducerea unei noi reglementări a aprobării pieselor de teatru, Dosar 66/1966, ff. 99-100; *Ordinul nr. 21 al Directorului General al DGPT*, Dosar 7/1969; *Nota cu privire la atribuțiile DGPT și modalitățile de realizare a lor*, Dosar 6/1974, ff. 5-21; *Regulament de ordine interioară pentru CPT*, Dosar 6/1974, ff. 22-30; *Regulament de organizare, funcționare și atribuții al Direcției Tipărituri, Presei centrale și Radiodifuziunii*, Dosar 6/1974, ff. 30-43; *Atribuțiile compartimentelor din structura organizatorică a aparatului CPT*, Dosar 12/1976, ff. 1-5; *Nota cu privire la atribuțiile instructorilor DGPT*, Dosar 12/1976, ff. 6-10; *Regulament de stabilire a atribuțiilor angajaților cu funcții de specialitate din Presa locală*, Dosar 12/1976, ff. 11-12; *Norme privind regimul de avizare pentru tipărire, multiplicare, difuzare a tuturor categoriilor de materiale destinate informării publice*, Dosar 61/1976, ff. 1-10. Alte surse folosite au fost citate în note. Un traseu al metodologiei de cenzură este redat și de Ion Zainea în cap. „Verigile cenzurii”, din cartea sa *Cenzura istoriei, istoria cenzurii. Documente (1966-1972)*, Ed. Universității din Oradea, 2006, pp. 9-16.

Documentarea

Oricât de laborioasă, aceasta era, însă, unilaterală, cenzorul neputând apela decât la surse autorizate și verificate de partid. Două, cu adevărat importante, stăteau la dispoziția sa: una, alcătuită din legislația specifică și din dispozițiile interne, era executorie, în timp ce a doua, reunind documentele PCR, discursurile secretarului general și presa centrală de partid, fără a fi facultativă, avea, în principal, o funcție de orientare.

Pentru prima componentă, cenzorul consulta, în principal, în vederea strictei aplicări, Legea secretului de stat și Legea presei, precum și decretele de organizare și funcționare a DGPT/ CPT. Acestea li se adăuga *Registrul de intervenții special* ori *Caietul de dispoziții*¹, document intern care nominaliza informațiile, datele sau documentele secrete de stat și secrete de serviciu. Aici erau reunite deciziile diferitelor ministere și instituții centrale sau județene de clasificare drept „secrete de stat” a unor aspecte ale muncii lor. Revizuite permanent și actualizate, liste cu astfel de informații interzise publicării erau comunicate periodic Direcției Cenzurii. *Caietul de dispoziții* însuși constituia secret de serviciu și era păstrat în condiții stricte de securitate.

Niciuna dintre informațiile care intrau sub incidența acestor reglementări nu putea deveni publică. Mai mult, nu trebuia nici măcar să transpară în

1. Pentru regulamentul de redactare a Caietului de dispoziții, v. Doc. nr. 35, Nr. S/ 34 – din 25. II. 1972, INSTRUCȚIUNI de aplicare la DGPT a dispozițiilor legale privind apărarea secretului de stat și de serviciu [20. 1972, ff. 20 – 28, 30], în xxx, *Instituția cenzurii comuniste...*, vol. I, pp. 160-161.

opere artistice. În toate aceste chestiuni, punctul de vedere al cenzorului era categoric, știut fiind că, în principiu, nu era permisă vreo abatere, indiferent de aprobările prealabile pe care editurile, redacțiile revistelor sau direcțiile instituțiilor de spectacol reușiseră, eventual, să le obțină. Doar conducerea superioară de partid putea aproba derogări de la acest principiu. De aceea, pentru fiecare caz în care informații din categoria secretului de stat urmau să fie, totuși, date publicității, cenzorul era obligat să informeze în prealabil, înainte de acordarea vizei, conducerea DGPT/ CPT.

Corpus-ul legislativ propriu-zis era explicat și completat apoi de o serie de dispoziții interne, emise de conducerea DGPT/ CPT din proprie inițiativă sau în urma altor indicații și propuneri venite din afară, ca și la cererea expresă a activiștilor superiori de partid. Dispozițiile constituiau categoria de date și informații care, deși nu reprezentau secrete economice sau de stat, erau restricționate pe o perioadă limitată de timp (după care puteau reintra în circulație) sau a căror publicare era condiționată de obținerea unor aprobări speciale din partea organelor centrale de partid sau de stat. În acest fel, puteau fi și foarte adesea erau introduse interdicții suplimentare, care nu decurgeau în mod necesar din normele legal aprobate. Embargourile temporare privind anumite informații se comunicau prin *Buletinul informativ săptămânal*. Regimul acestuia era „strict confidențial”: se păstra sub cheie și nu putea fi „arătat sau folosit ca material documentar nici unei persoane

[din afară] sub nici o formă”. Pe perioada în care aceste dispoziții erau valabile și nu erau anulate de altele noi, ele trebuiau respectate cu fermitate.

Dispozițiile interne erau folosite de conducerea DGPT/ CPT pentru instruirea cenzorilor, dar și pentru corectarea unor inadvertențe sau inconsecvențe intervenite în aplicarea legii. Majoritatea acestora aveau valoare punctuală.

De exemplu, o dispoziție (nr 7/1969) prevedea: „Cronici, recenzii sau simple referiri la antologia *Poezia română modernă de la Bacovia la Emil Botta*, cu prefață și note de Nicolae Manolescu («Biblioteca pentru toți», numerele 441-442/1968), se publică numai după consultarea conducerii DGPT”¹. Ea anula, de altfel, Dispoziția nr. 36/1968, care interzicea publicarea oricărei referiri la această antologie. O altă dispoziție pretindea ca „pasajele, citatele etc. din Raportul CC al PCR prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul X al PCR, preluate sau traduse în diverse publicații, lucrări, emisiuni radiofonice etc.” să fie „confruntate obligatoriu cu textul oficial publicat în ziarul *Scînteia* nr. 8149/7aug. 1969”².

Concomitent cu dispozițiile scrise erau aplicate și altele verbale, care puteau, la rândul lor, introduce noi restricții, după cum puteau anula altele întemeiate legal. Bunăoară, în seara zilei de 9 iulie 1969, Bujor Sion, activist de partid, președinte al Comitetului de Stat pentru Radio și Televiziune, transmite telefonic indicația:

1. ANIC, Fond: CPT, Documentul nr. 1801 din 1 III 1969, Dosar 4/1969, f. 47.

2. ANIC, Fond: CPT, Dispoziția nr 19 din 7 VII 1969, Dosar 4/1969, f. 125.